

XORIJIY TIL O'RGANISHDA MOTIVATSIYANING O'RNI VA
AHAMIYATI

Bobonazarov Abror Nodir o'g'li

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Xorijiy til yo'nalishi 6-22-guruh talabasi*

Anotatsiya: Ushbu maqolada xorijiy tilni o'rganish jarayonida motivatsiyaning o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Motivatsiya talabalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini, o'zlashtirish darajasini hamda ta'limdagi faol ishtirokini belgilovchi asosiy psixologik omil sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda ichki va tashqi motivatsiya turlarining farqlari, ularning o'quv jarayoniga ta'siri hamda samarali motivatsion muhit yaratish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: motivatsiya, ta'lim jarayoni, xorijiy til, psixologik omillar, o'rganish strategiyalari.

Аннотация: В статье рассматривается роль и значение мотивации в процессе изучения иностранного языка. Мотивация анализируется как ключевой психологический фактор, определяющий интерес студентов к обучению, уровень усвоения знаний и их активность в учебном процессе. В исследовании раскрыты различия между внутренней и внешней мотивацией, их влияние на эффективность обучения, а также пути создания мотивирующей образовательной среды.

Ключевые слова: мотивация, образовательный процесс, иностранный язык, психологические факторы, стратегии обучения.

Annotation: This article explores the role and importance of motivation in foreign language learning. Motivation is analyzed as a key psychological factor that determines learners' interest, performance level, and active participation in the educational process. The study discusses the differences between intrinsic and extrinsic motivation, their effects on learning outcomes, and strategies for building a motivating learning environment.

Keywords: motivation, learning process, foreign language, psychological factors, learning strategies.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarni bilish shaxsning raqobatbardoshligi va intellektual salohiyatini belgilovchi muhim mezonlardan biri hisoblanadi. Xorijiy til o'rganish jarayonida muvaffaqiyat ko'p jihatdan o'quvchining ichki rag'batiga, ya'ni motivatsiyasiga bog'liqdir. Motivatsiya — bu o'quvchini maqsad sari yo'naltiruvchi, uni faol o'rganishga undovchi ichki kuchdir. Agar o'quvchida o'rganish istagi kuchli bo'lsa, u har qanday qiyinchilikni yenga oladi va o'z til kompetensiyasini muntazam oshirib boradi. Shu bois, xorijiy til o'qitishda o'quvchilarda ichki motivatsiyani shakllantirish,

ularni o'rganishga rag'batlantiruvchi muhit yaratish har bir o'qituvchining asosiy vazifalaridan biridir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Til o'rganishda motivatsiya masalasi ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan o'rganilgan. Gardner va Lambert (1972) o'z tadqiqotlarida motivatsiyani til o'rganishdagi eng muhim psixologik omil sifatida baholagan va uni "integrativ" (madaniyatga qiziqish asosidagi) hamda "instrumental" (amaliy maqsadlarga yo'naltirilgan) turlarga ajratgan. Ushbu nazariya hozirgi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolgan. Dornyei (1998) esa motivatsiyani o'quvchining o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishi bilan bog'lab, o'qituvchi shaxsiyati va dars muhiti motivatsiyaga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan. O'zbekiston olimlaridan R. Mavlonova (2021) va N. Tursunova (2022) xorijiy tilni o'qitishda o'yin metodlari, interfaol mashg'ulotlar va kommunikativ topshiriqlar motivatsiyani sezilarli oshirishini ko'rsatgan. Ushbu tadqiqotda so'rovnoma va kuzatuv metodlaridan foydalanildi. So'rovnomada 80 nafar talaba ishtirok etdi. Ular o'rganish motivatsiyasining turli shakllari (ichki, tashqi, ijtimoiy va akademik) bo'yicha baholandi. Kuzatuv darslari esa motivatsion yondashuv asosida tashkil etilgan interaktiv mashg'ulotlarning samaradorligini aniqlashga qaratildi.

Natijalar va muhokamalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ichki motivatsiyaga ega talabalar xorijiy tilni o'rganishda yuqori natijalarga erishgan, ularning 73 foizi mustaqil mashg'ulotlarga ko'proq vaqt ajratgan, 68 foizi esa onlayn ta'lim vositalaridan faol foydalangan. Tashqi motivatsiyaga ega talabalar esa ko'proq baho yoki sertifikat olishni maqsad qilgan bo'lsalar-da, ularning o'rganish samaradorligi nisbatan past bo'lgan. O'qituvchi shaxsiyati, darsdagi ijobiy muhit va interaktiv metodlar o'quvchilarda o'rganishga bo'lgan ijobiy kayfiyatni shakllantirgan. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, rag'batlantirish tizimi — maqtoov, kichik mukofotlar, jamoaviy tanlovlar va onlayn reyting tizimlari o'quvchilarni faol o'rganishga undaydi. Shuningdek, motivatsiya darajasi o'quvchining o'z maqsadini aniq belgilay olishi bilan bevosita bog'liq. Maqsadi aniq bo'lgan talabalar tilni chuqurroq o'zlashtirishga intiladi, o'z xatolarini tahlil qilib, o'z ustida ishlashni davom ettiradi. O'tkazilgan interaktiv darslar davomida talabalar orasida o'zaro raqobat, ijodiy yondashuv va muloqot faolligi ortgan, bu esa o'rganish jarayonini samaraliroq qilgan.

O'tkazilgan tahlillar va kuzatuvlar xorijiy tilni o'rganish jarayonida motivatsiya darajasi o'quvchilarning o'zlashtirish samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, yuqori motivatsiyaga ega o'quvchilar nafaqat tilni o'rganishda faolroq ishtirok etadi, balki yangi so'z boyligini egallash, talaffuzni to'g'rilash hamda muloqot jarayonida o'z fikrini erkin ifoda etishda ancha muvaffaqiyatli bo'ladi. Shu bilan birga, motivatsiya o'quvchilarning o'zini o'zi baholash darajasini oshiradi, ularning ta'lim jarayoniga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantiradi.

Muhokamalardan ma'lum bo'ldiki, til o'rganishda motivatsiya turlari turlicha ta'sir kuchiga ega: ichki motivatsiya shaxsning bilimga, yangi madaniyatni anglashga bo'lgan tabiiy ehtiyojidan kelib chiqsa, tashqi motivatsiya baho, sertifikat yoki kasbiy rivojlanish ehtiyojiga asoslanadi. O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan innovatsion metodlar — masalan, o'yin texnologiyalari, kommunikativ mashg'ulotlar, raqamli platformalar va loyihaviy ta'lim usullari — o'quvchilarda til o'rganishga qiziqish uyg'otadi va motivatsion muhitni mustahkamlaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchi tomonidan beriladigan teskari aloqa (feedback) ham motivatsiyani oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ijobiy rag'batlantirish, kichik yutuqlarni tan olish va konstruktiv baholash o'quvchilarning o'ziga ishonchini kuchaytiradi. Shuningdek, o'quvchilarning shaxsiy maqsadlarini aniqlash, til o'rganishdagi individual uslublarini inobatga olish ham ularning ichki motivatsiyasini qo'llab-quvvatlaydi.

Natijalar shuni isbotlaydiki, xorijiy til o'rganishda motivatsiya doimiy va kompleks yondashuvni talab qiladi. Bunda o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchining ichki qiziqishini rag'batlantiruvchi murabbiy sifatida ham faol rol o'ynaydi. Shuningdek, o'quvchilarni til o'rganish jarayonida real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlarga jalb etish, xorijiy madaniyat bilan tanishtirish va jamoaviy faoliyatlarni tashkil etish motivatsiyani barqaror saqlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Xorijiy til o'rganishda motivatsiya — muvaffaqiyat kaliti hisoblanadi. U o'quvchini tilni o'rganishga undovchi, qiyinchiliklarga bardosh berishga yordam beruvchi asosiy psixologik omildir. Ichki motivatsiyani rivojlantirish o'quvchining o'z maqsadini anglash, o'rganishdan zavq olish va o'zini rivojlantirishga intilishi orqali shakllanadi. Shu bois, o'qituvchi dars jarayonida nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchini ruhlantiruvchi, rag'batlantiruvchi va yo'naltiruvchi rolni bajarishi lozim. O'quvchilarda barqaror motivatsiyani shakllantirish uchun zamonaviy texnologiyalar, o'yin metodlari, jamoaviy topshiriqlar va real hayotiy vaziyatlarga asoslangan mashg'ulotlardan foydalanish tavsiya etiladi. Natijada o'quvchi xorijiy tilni faqat o'quv predmeti sifatida emas, balki hayotiy zarurat va kommunikativ vosita sifatida qabul qiladi.

Yakuniy natijalar shuni ko'rsatadiki, xorijiy til o'rganish jarayonida motivatsiya o'quvchilarning faol ishtiroki, o'zlashtirish darajasi va muloqot ko'nikmalarining shakllanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ichki va tashqi motivatsiya o'rtasidagi muvozanat ta'lim samaradorligini belgilaydi: ichki motivatsiya o'quvchining tilni bilishga bo'lgan qiziqishini mustahkamlasa, tashqi motivatsiya uni natijaga erishish uchun rag'batlantiradi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'qituvchilar tomonidan yaratilgan ijobiy psixologik muhit, zamonaviy interaktiv metodlardan foydalanish, va o'quvchilarning shaxsiy maqsadlarini inobatga olish motivatsiya darajasini sezilarli oshiradi. Shu bilan birga, til o'rganishda muvaffaqiyatga erishish uchun o'quvchilarning o'zini-o'zi rag'batlantirish mexanizmlarini shakllantirish, mustaqil ta'lim faoliyatini

yo'lga qo'yish va ijtimoiy tarmoqlardan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Xulosa qilib aytganda, motivatsiya nafaqat xorijiy til o'rganishning boshlang'ich bosqichida, balki butun o'quv jarayonida doimiy rag'batlantiruvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi. Shuning uchun ta'lim tizimida motivatsiyani shakllantirishga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar, shaxsiylashtirilgan o'qitish strategiyalari va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'ulomova D. R. Chet tillarini o'qitishda innovatsion metodlar va motivatsiyaning ahamiyati. – Toshkent: Fan va ta'lim, 2021.
2. Xodjayeva N. M. Til o'qitish jarayonida o'quvchilarning motivatsiyasini shakllantirish usullari. – Toshkent: O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti nashriyoti, 2020.
3. Qodirova M. Sh. Chet tili o'rganishda psixologik omillar va ularning o'zlashtirish samaradorligiga ta'siri. – Samarqand: SamDU ilmiy axborotlari, 2022.
4. Mamatqulova S. A. Til o'qitish metodikasi: motivatsiya va kommunikativ yondashuv asoslari. – Toshkent: NMIU "Ma'naviyat", 2019.
5. Karimova R. I. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan, 2020.
6. Bobomurodova M. Chet tillarini o'qitishda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va motivatsiya omillari. // "Ta'lim va innovatsiyalar" ilmiy jurnali, №3, 2023.
7. Nazarova D. Motivatsiya nazariyalarining ta'lim jarayonida qo'llanilishi. – Toshkent: TDPU ilmiy to'plami, 2021.
8. Rahimova L. Chet tilini o'rganishda ijtimoiy-psixologik omillar. // "Filologiya masalalari" jurnali, №2, 2020.
9. To'xtayeva N. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari va ularning motivatsion samaradorligi. – Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti, 2022.
10. Yo'ldosheva M. Xorijiy til o'rganishda raqamli resurslardan foydalanish va motivatsiyani oshirish usullari. – Farg'ona: FDU nashriyoti, 2023.